

УДК 321.6/8:061.2 (477)

Карчевська О. В.,
м. Сєвєродонецьк**ПАРТНЕРСЬКА ВЗАЄМОДІЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА
І ДЕРЖАВИ ЯК УМОВА СТАБІЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ
УКРАЇНИ**

У статті розглядається специфіка відносин громадянського суспільства і держави в умовах політичної кризи, яка розгорнулася в Україні протягом 2014-2015 років. Запропонована авторська модель партнерської взаємодії, що дозволить об'єднати потенціал громадянського суспільства та держави і забезпечити поступову стабілізацію соціально-політичної ситуації в країні.

Ключові слова: політична криза, партнерська взаємодія, громадянське суспільство, громадська активність, політична система, держава, стабілізація.

Трансформація політичної системи, яка відбувається сьогодні в Україні, в першу чергу, має бути спрямована на оптимізацію взаємодії суспільства та держави. Цього вимагає ситуація, яка склалася між владою і суспільством у 2014-2015 роках. Останні події забезпечили створення нових форм впливу людей на державно-управлінські процеси, обумовили раціоналізацію активності громадян, сприяли підвищенню їх соціально-культурної та політичної зрілості, зробили затребуваними позиції лідерів громадської думки. Тобто, громадськість в Україні почала виходити із тіні політичної влади і набуває характеристики повноправного суб'єкту політичного процесу.

Сьогодні «оголені» всі аспекти життєдіяльності громадянського суспільства в Україні: політичні, економічні, соціальні, філософські та правові. Тому гуманітарні науки повинні надати, нові, обґрунтовані рекомендації до розв'язання тих важливих проблем, які постали на сучасному етапі перед українським суспільством, безпосередньо українським народом.

Одним із найважливіших завдань сьогодення є визначення оптимального співвідношення між державою і суспільством.

Пошук порядку в людському суспільстві, зазначав видатний соціальний філософ В. Соловйов, супроводжується пошуком влади [1]. Просування України демократичним шляхом прямо пов'язане, по-перше, з перерозподілом соціального простору між державою і громадянським

суспільством, а по-друге, з їх визначеною, бажано, ефективнішою взаємодією, або, хоча б, налагодженим співіснуванням в нових політичних умовах. Демократичний вектор розвитку України знаходиться в безпосередній залежності від стану функціонування громадянського суспільства, покликаною ініціювати, здійснювати і підтримувати посередництво між правлячою елітою і населенням, сприяти формуванню і зміцненню інтеграційних зв'язків в системі «держава-громадянин».

Співпраця держави і структур громадянського суспільства є найважливішою умовою стабілізації всього політичного життя, істотним критерієм суспільної довіри. Також, ефективна взаємодія виступає найважливішим критерієм формування ефективних, відкритих відносин між владою, громадянами та їх об'єднаннями, стає чинником стабілізації і гармонізації соціально-політичних стосунків. Отже, питання пошуку дієвих механізмів взаємодії держави і суспільства актуалізують, сформульовану в темі статті, проблему.

Метою роботи є дослідження стабілізаційного потенціалу громадянського суспільства та пропозиції щодо впровадження рівневої моделі партнерської взаємодії суспільства і держави для зниження кризового напруження в Україні.

Політична стабільність як ознака функціональної діяльності демократичної держави, має внутрішній і зовнішній виміри. Внутрішньо – політична стабільність є визначальною умовою для успішного курсу модернізації і реформ, якісної трансформації і встановлення демократичного політичного режиму, громадського миру і згоди. Внутрішня політична стабільність передбачає цивілізовані відносини між політичними партіями і різними об'єднаннями, соціальними групами (верствами) суспільства та між інститутами держави і громадянського суспільства. Зовнішня політична стабільність, включає чотири вектори: геополітичний, політичний, зовнішньоекономічний і військово-політичний. У сучасній Україні на перше місце виходять саме військово-політична та геополітична. Специфіка механізмів забезпечення політичної стабільності полягає у своєчасному знятті політичної і соціальної напруги шляхом налагодження багаторівневого та багатовекторного діалогу влади і суспільства.

В умовах сучасних демократичних змін повноцінна, конструктивна співпраця органів державної влади з інститутами громадянського суспільства має стати гарантом зміцнення української державності. Партнерська взаємодія громадських і державних структур сприятиме об'єднанню громадян в цілісну спільність, спонукатиме останніх до усвідомлення своєї ролі в політичному житті, як наслідок можна очікувати

– підвищення громадської відповідальності, вироблення механізмів узгодження і координації громадських інтересів.

При цьому розвиток і зміцнення партнерства в системі «громадянське суспільство-держава» потребує вдосконалення діяльності інститутів представництва громадян, зміцнення політико-правових основ функціонування сфери громадянського суспільства, пошук нових раціональних форм співпраці і держави на всіх рівнях. Основне завдання полягає в тому, щоб подолати фрагментарний, несистемний характер взаємодії, налагодити ефективний діалог, виробити оптимальну систему прямих і зворотних зв'язків між громадянським суспільством і структурами держави. Консолідувати, об'єднати в єдину систему громадські ініціативи можливо тільки в умовах збалансованого підходу до співпраці між громадянським суспільством і державою сферою.

Ефективність взаємодії інститутів держави і громадянського суспільства в умовах кризового періоду в значній мірі залежить від досягнення суспільної згоди по стратегічних цілях соціально-політичного розвитку. Своєчасною виглядає теза відомого вченого А. Грамши, що сукупність інститутів громадянського суспільства розглядається як «резервна» держава, що здатна гарантувати цілісність соціуму навіть в умовах катастрофічної національної кризи [2, с. 20].

Компетентні аргументи з цього приводу наводить відомий представник французького лібералізму Ф. Гізо. В своїй праці «Про засоби правління і опозицію в сучасній Франції» він пише: «Справжні засоби правління – не в цих безпосередніх і видимих знаряддях впливу влади. Вони зосереджені в надрах самого суспільства і не можуть бути від нього відокремлені. Саме там слід їх шукати... Завдячуючи небесам, людська спільнота – не поле, яке обробляє господар; суспільство живе іншим життям, ніж розвиток матерії; воно володіє і саме виробляє надійніші засоби правління; але для того, щоб їх отримати, потрібно звертатися саме до суспільства. Марно претендувати на управління суспільством за допомогою сил зовнішніх, що не мають коріння в його надрах і не черпають звідти принцип свого руху» [3, с. 342-343]. Взаємодія з масами, народом, вважає Ф. Гізо, є основним засобом правління. Іншими словами, звертаючись до людей, утверджуючи громадянське суспільство, влада легітимізує своє правління.

Громадянське суспільство, як показує світовий досвід, має значний модернізаційний і стабілізаційний потенціал. Воно здатне розвивати інститути демократії, формувати середній клас, вдосконалювати діяльність політичних партій і розвиток неурядових організацій, формувати цивілізовані відносини влади і бізнесу, протидіяти корупції, долати

тінізацію суспільства, сприяти соціалізації громадян, які готові працювати на майбутнє України. При всіх недоліках влади, її невизрашній ідеології і суперечливій політиці, на цьому шляху, необхідно налагодження продуктивної взаємодії суспільства з структурами влади. На нашу думку, одним із них є створення концепції ефективної взаємодії на горизонтальному та вертикальному рівнях усіх структур громадянського суспільства з чітко зорієнтованою діяльністю та функціями його інститутів. Ці програми мають бути зорієнтовані на ефективне співробітництво з державними структурами та максимально стимулювати розвиток громадських ініціатив.

Сучасний російський дослідник А. Дібіров вважає феномен легітимності основним питанням політики. Вирішення його знаходиться на межі двох площин – політичної системи і громадянського суспільства. Вчений наголошує: «Об'єкт легітимації – це суспільство, і саме його підпорядкування домагається суб'єкт влади» [4, с. 166]. Тобто, «зоною легітимації» є елементи політичної системи і громадянського суспільства, в яких відбувається визнання, виправдання і згода людей з державним управлінням. За логікою А. Дібірова, політична рівновага і стабільність залежать не від того, як іде боротьба за владу, а визначаються тим, настільки розподіл влади адекватний інтересам класів і соціальних груп, кристалізація яких відбувається в сфері громадянського суспільства. Легітимним є те правління, яке має підтримку знизу, якому люди добровільно підкоряються.

Засадничі ресурси громадянського суспільства, свідома підтримка влади знизу формують середовище для легітимного правління та конструктивного державотворення. Функціональне громадянське суспільство перетворює підданих у громадян, мешканців країни – в суверенний народ, націю. Утвердження демократії, становлення легітимного правління корелюється з інтересами народу і вимірюється рівнем розвитку громадянського суспільства, як противаги політичному класу й бюрократії, змушуючи їх поважати суспільну волю. Якщо національна ідея підносить державу для служіння народу, то громадянське суспільство передбачає обмеження інституту держави, аби він не загрожував суверенності особи. Стратегічне завдання новітньої України – наповнення національної держави управлінськими регуляторами громадянського суспільства [5].

На жаль, сьогодні громадянське суспільство не можна вважати сформованою системою, оскільки практично не реалізуються її найважливіші ознаки: автономність від держави і різнорівневі горизонтальні зв'язки. Партії не стали посередниками між суспільством і

державою, слабо здійснюють політичний синтез і трансляцію соціальних інтересів на державний рівень та контролюючу функцію. Громадські організації недостатньо представляють і захищають інтереси суспільства, не забезпечують узгодження їх інтересів. ЗМІ в більшості своїй залежні від впливів фінансової еліти, тому не реалізують право громадян на отримання достовірної і повної інформації, не є інструментом досягнення суспільного консенсусу, не забезпечують прозорість дій влади. Через це, інститути громадянського суспільства характеризуються низьким статусом і недостатньо задіяні у розробці та реалізації державних і місцевих програм, законів, в здійсненні контролю за діяльністю влади.

Цілком зрозуміло, що означені проблеми та складнощі на шляху побудови розвинених партнерських відносин держави та громадянського суспільства щодо досягнення політичної стабільності є комплексними та багатомірними. Для того, щоб дослідити їх більш ґрунтовно та сформулювати пропозиції щодо виправлення ситуації, видається доцільним розробити модель партнерської взаємодії громадянського суспільства та держави. Така модель дозволить встановити, яким чином має здійснюватися комунікація інститутів громадянського суспільства та органів державної влади щодо досягнення політичної стабільності в умовах демократії. Подальше порівняння моделі з фактичними суспільними відносинами дасть змогу визначити проблемні аспекти сучасного стану взаємодії, чинники, що ускладнюють останню, а також сформулювати напрямки вдосконалення впливу громадянського суспільства на становлення демократичної політичної стабільності.

В основу пропонованої моделі доцільно покласти виокремлення різних за ступенем узагальнення та представництва суспільного інтересу рівнів взаємодії держави та громадянського сектору. З урахуванням того, що в політичній теорії аксіоматичним є положення про те, що будь-який суспільний інтерес проходить стадії виникнення, узагальнення та легітимації, нами пропонується модель партнерської взаємодії інститутів громадянського суспільства і структур держави, яка має три рівні: громадський, регіональний і державний.

На громадському рівні відбувається первинна самоорганізація та артикуляція інтересів суспільства. Очевидно, що основними суб'єктами взаємодії на цьому рівні з боку громадянського суспільства є самі громадяни та їхні первинні організації, до яких можна віднести, наприклад, представників самоорганізації громад, квартальні, вуличні комітети, територіальні осередки різноманітних громадських організацій тощо. Зміст процесу взаємодії на даному рівні, на нашу думку, має такий вигляд. По-перше, визначення та формулювання інтересів суб'єктів, пошук та

пропонування початкових варіантів реалізації означених інтересів; по-друге, налагодження первинних форм комунікаційного зв'язку між громадянами і його організаційне закріплення; по-третє, співпраця з органами державної влади щодо реалізації сформульованих громадянами інтересів.

Регіональний рівень є більш високим за масштабом діяльності, він характеризується агрегацією вимог суспільства і закріпленням їх у програмах регіонального розвитку. Суб'єктами взаємодії на цьому рівні переважно виступають територіальні громади, органи місцевого самоврядування, регіональні осередки політичних партій та інші громадянські структури цього рівня. На цьому етапі відбувається узагальнення і узгодження претензій і пропозицій, у тому числі й тих, які не знайшли розв'язання на громадському рівні, перетворення їх у певну політичну позицію і надання їм вигляду політичної заяви, декларації, платформи, програми, що й буде джерелом подальшого регіонального розвитку. Означені заходи є важливим етапом і засобом гармонізації соціальних розбіжностей й інтересів та способом забезпечення демократичної стабільності.

У свою чергу, державний рівень включає співпрацю державних і громадських інститутів з метою реалізації виробленого політичного курсу. Учасниками взаємодії з боку держави на цьому етапі виступають структури вищої державної влади – Президент, уряд, парламент, міністерства та відомства тощо. Інтереси громадянського суспільства зазвичай представляють політичні партії, рухи, об'єднання громадян загального державного рівня. Зміст взаємодії на цьому рівні, як правило полягає у розробці та прийнятті нормативних актів (законів, указів Президента, постанов уряду тощо), в яких закріплюється запропонований і сформульований на попередніх рівнях взаємодії порядок реалізації певних суспільних інтересів.

Зазначимо також, що до головних характеристик наведеної моделі слід віднести її нелінійність. Було б невірно розглядати досліджуваний процес тільки в контексті схеми «громадська ініціатива – регіональна агрегація – державне закріплення». До взаємодії громадянського суспільства та державної влади безсумнівно відноситься й доведення змісту та значення державного рішення через інститути самоорганізації населення до громадськості з метою забезпечення ефективного виконання цих рішень та можливості конструктивного вдосконалення політичного курсу країни. Ми маємо на увазі, що певний соціальний інтерес, після його агрегації на регіональному рівні та нормативному закріпленні на державному продовжує бути предметом процесу партнерської взаємодії. По-перше,

шляхом використання комунікаційних каналів громадянського суспільства, прийнятому на державному рівні, законодавчому рішенню забезпечується ефективне виконання. Цьому сприяє обґрунтування та необхідність його усвідомлення на громадському та регіональному рівнях. По-друге, ефективність прийнятого на державному рівні законодавчого рішення забезпечується ще й тим, що в разі виявлення певних вад, необхідності його подальшого вдосконалення, відповідні державні інститути отримують через канали громадянського суспільства інформацію про дані недоліки, ініціативи щодо їхнього усунення та мають можливість швидкого реагування. Отже, процес партнерської взаємодії представляє собою нелінійну, динамічну комунікацію між інституціональним середовищем громадянського суспільства та владою на громадському, регіональному та державному рівнях, що забезпечує урахування інтересів громадськості в процесі формування державної політики шляхом прийняття відповідних рішень, подальшу ефективну їхню реалізацію та своєчасне й послідовне вдосконалення у разі необхідності.

На нашу думку, ця модель найбільш чітко та рельєфно розкриває ієрархію комунікаційних зв'язків та форми співпраці суб'єктів держави та громадянського суспільства. Достатньо наочно застосування такої моделі у демократичних країнах можна продемонструвати на прикладі процесу прийняття у Сполучених Штатах Америки так званого федерального «Закону Меган», який демонструє можливості та ефективність правозахисного громадського руху. В 1994 році громадськість Америки була шокована випадком, що мав місце з семирічною Меган Канка в штаті Нью-Джерсі. Дівчинку вбив сусід, який раніше вже був засуджений за злочини проти дітей. При цьому батьки дівчинки не знали про його минуле, а отже не мали можливості попередити трагедію.

У результаті громадської кампанії, яку було розгорнуто в Нью-Джерсі, а потім і по всій країні під гаслом «Право знати», в жовтні 1994 року в цьому штаті, а потім і в багатьох інших, було прийнято акти, що отримали назву «Законів Меган». На базі цих законів місцеві громади отримали можливість бути проінформованими щодо поселення на їх території звільнених злочинців.

Уже в травні 1997 року президентом США був підписаний федеральний «Закон Меган». Це відбулося після закінчення широких громадських обговорень на рівні штатів та федерації, висновків компетентних органів щодо конституційності запропонованих положень [6, с. 249-250].

Таким чином, наведений приклад взаємодії громадянського суспільства та держави є показовим для розуміння рівневої моделі. Так, на

громадському рівні було визначено та сформульовано проблему відсутності у громадськості інформації про потенційно небезпечних членів суспільства, започатковано правозахисний рух, метою якого було отримання відповідного права громадою; на регіональному рівні відбулося остаточне визначення сутності суспільної вимоги, прийняття нормативних документів регіонального значення та підготовка проектів відповідних загальнодержавних нормативних актів; нарешті, на державному рівні було остаточно сформульовано доповнення до законодавства, проведено їхній аналіз на предмет відповідності конституційним нормам, політичний курс держави було уточнено відповідно до соціальної ініціативи. Нелінійність та динамічність процесу взаємодії в даному випадку полягає в тому, що ефективність виконання норм нового закону багато у чому забезпечується подальшою участю в ньому громадських організацій, які ініціювали його прийняття. Крім того, саме ці структури, в разі необхідності, ініціюють його вдосконалення.

Запропонована нами рівнева модель дозволяє не тільки чітко та структурно представити процес партнерської взаємодії інститутів громадянського суспільства та структур державної влади, але й визначити головні чинники, що ускладнюють його ефективність, послідовно сформулювати основні напрямки вдосконалення.

Цікавою і корисною в цьому плані є думка К. Поппера. Він писав: «Демократичні інститути не можуть поліпшуватися самі, поліпшення вище названих залежить від нас самих. Проблема поліпшення демократичних інститутів – це завжди проблема, що постає перед особистостями, а не перед інститутами» [7, с. 167]. Слід цілком погодитися з видатним ученим у тому, що головною проблемою взаємодії на громадському рівні слід вважати відсутність достатнього ступеню активності та індивідуальної ініціативності.

Найбільш вдало коло основних проблем взаємодії інститутів громадянського суспільства та структур державної влади на регіональному рівні окреслили українські дослідники О. Здіорук та Н. Пеліванова. Вони зазначають, що місцеві ради більшості територіальних громад не сприймають органи самоорганізації населення як партнера по вирішенню місцевих проблем, а як підпорядковану структуру. В переважній більшості міст реалізація громадської ініціативи зводиться лише до імітування врахування громадської думки через організацію обговорень, громадських слухань, засідань консультативно-дорадчих органів, результати яких не впливають на прийняття місцевими радами рішень та не зобов'язують їх діяти в інтересах громади [8, с. 138].

До головних проблем процесу взаємодії громадянського суспільства та влади на державному рівні, на нашу думку, слід відносити: недосконалість правової регламентації; недостатність розвитку середнього класу як основного суб'єкта інституціоналізації та функціонування громадянського суспільства; існування радикально полярних політичних поглядів, що ускладнює консолідацію суспільства; закритість політичної еліти, що унеможливорює ефективне представництво нею інтересів громадянського суспільства.

Як слушно зазначає Д. Сірик, необхідно підняти на якісно новий рівень участь громадян у контролі за діяльністю органів влади, максимально ефективно використовувати всі можливості. Участь громадян покликана надати гуманістичної спрямованості управлінській діяльності органів виконавчої влади. Важливо, щоб після тривалої риторики в центрі уваги влади справді був громадянин, щоб діяльність інститутів влади визначалася потребами та цілями всього населення, а не прихованими утопіями олігархічних груп, що відвертають увагу [9, с. 51]. Отже, вдосконалення правових засад громадського контролю слід розглядати як необхідний захід свідомого спрямування дій структур влади у потрібному для суспільства напрямі з метою досягнення збалансованості інтересів.

Крім того, необхідно відзначити, що існують наскрізні, властиві всім трьом визначеним у моделі рівням, проблеми, які ускладнюють партнерську взаємодію держави та громадянського суспільства, знижують можливості останнього в сфері досягнення політичної стабільності. До них слід відносити такі негативні суспільні явища як недостатність політичної культури, правовий нігілізм, корупція. Так, численні прояви недостатньої політичної культури на державному рівні, що виявляються у непрофесійності, відсутності розуміння необхідності компромісних рішень, неповазі до поглядів опонентів, безвідповідальності в разі вчинення аморальних проступків та навіть дій з ознаками злочинів, з необхідністю призводять до різкого зниження рівня політичної культури на інших рівнях зазначеної моделі – громадському та регіональному. Зокрема, на громадському рівні це виявляється у відчуженні й низькій довірі пересічних громадян до політики та її функціонерів, близькому до критичного збільшенні кількості громадян, які усвідомлено не бажають брати участь у заходах виборчої демократії тощо. Більшість українських громадян переконані, що вони не зможуть впливати на рішення, які приймаються владою, та хоч приблизно розбиратися в хитросплетіннях політики і державних справ.

Це свідчить про відсутність у свідомості більшості найважливішої складової «громадянської культури», що лежить в основі зацікавленого

відношення громадян до політики в стабільних демократіях – почуття політичної компетентності. Складається неусвідомлене та визнане самоусунення громадян від політичної діяльності на ґрунті відчуття некомпетентності в політиці. Як стверджує французький учений Д. Кола: «людина вважає себе некомпетентною і не усвідомлює, що її позбавляють конституційного права, навіть не бачить цього позбавлення, бо ілюзія некомпетентності створює справжню некомпетентність» [10, с. 105].

Треба долати існуючий і вже вкорінений в суспільне тло правовий нігілізм, зумовлений зневірою населення у можливості легального і правового розв'язання певних питань особистісного характеру, соціального, економічного або політичного змісту, а також відсутністю альтернатив щодо розв'язання таких питань з боку громадянського суспільства. Це обумовить зростання зацікавленості громадян у неформальному вирішенні власних проблем, сприятиме подоланню корупції та встановленню елементарного порядку. Громадська думка засвідчує, що рівень корупції в країні залишається дуже високим. Незмінним є факт, що вимагають хабарі вдвічі частіше, ніж пропонують. За даними досліджень, саме корупція є однією з причин, що призвела до масових протестів в Україні наприкінці 2013 р. – на початку 2014 р. Згідно з результатами дослідження «Барометру Світової Корупції» (Global Corruption Barometer) проведеного міжнародною організацією Transparency International у 2013 р., 36% українців були готові вийти на вулицю для боротьби з корупцією. Згідно з результатами проведеного Міжнародною фундацією виборчих систем (IFES) наприкінці 2013 р. дослідження громадської думки, корупція вже входила до переліку найбільших проблем населення і викликала особливе занепокоєння у 47% громадян. Згідно з дослідженнями Індексу сприйняття корупції українці вважають свою державу однією з найбільш корумпованих у світі: у 2012-2013 роках держава займала 144 місце з 176 країн, охоплених дослідженням [11].

Цікавим зразком консолідації громадськості у питанні подолання корупції є діяльність об'єднання Громадянське партнерство «За відкритість майнових декларацій публічних службовців України». До нього увійшли представники понад 40 моніторингових неурядових організацій, журналістських агенцій та індивідуальних розслідувачів. Разом з Transparency International Україна, Інформаційно-правовим центром «Наше право», Поліським центром міжнародних і регіональних досліджень, Донецькою обласною організацією Комітету виборців України та Дніпропетровським координаційно-експертним центром з питань регіональної політики провели національний моніторинг відповідності стилю життя високопосадовців змісту оприлюднених ними майнових декларацій, який тривав з жовтня 2013 року до березня 2014 року.

Метою було – дослідити стиль життя на відповідність змісту майнових декларацій міністрів, голів обласних державних адміністрацій, міських голів обласних центрів, а також усіх їхніх заступників. Аудит був здійснений, і 405 високопосадовців з яких 63 – керівники Уряду, міністри та їх заступники, 37 – голови Державних служб України та їх заступники, 153 – голови ОДА та їх заступники, а також 152 – міські голови (міст обласних центрів) та їх заступники з хвилюванням пояснювали чому зміст майнових декларацій не відповідає їхньому стилю життя [12]. Громадські моніторинги дозволили викрити лише верхівку корупційного айсбергу. Використовуючи свій досвід та результати досліджень, громадські організації спільно із міністерством юстиції та профільним парламентським комітетом розробили Антикорупційний пакет законів. І 7 жовтня 2014 року під загрозою бути закиданими гнилими томатами народні депутати України прийняли у першому читанні частину законопроектів Антикорупційного пакету.

Отже, небайдужість, активна позиція громадян може бути рушійною силою перетворень в Україні. Революція Гідності і Євромайдан продемонстрували високий рівень самоорганізації населення. Але, як ми бачимо, без взаємодії з державою, без визнання останньою громадянського суспільства в якості партнера може посилитися соціально-вибухова небезпека, яка буде мати зворотну, від стабілізаційної, силу.

Ефективне вирішення цих та інших завдань з метою забезпечення національної безпеки України можливе лише за умови повноцінного використання не лише всіх державних інститутів (особливо, враховуючи їх надзвичайно ослаблений стан), але й можливостей недержавного сектору, зокрема, потенціалу інститутів громадянського суспільства.

Література

1. Соловьев В. С. Сочинения в 15-ти т. / В. С. Соловьев / [отв. ред. А. А. Носов; сост. Н. В. Котрелев, А. А. Носов]. – М. : Наука, 2000. – Т. 1 : 1873-1876. – М. : Наука, 2000. – 391 с.
2. Гражданское общество в России: структуры и сознание / Холодковский К. Г., Димиченский Г. Г., Перегудов С. П. и др. — М. : Наука, 1998. — 256 с.
3. Гизо Ф. О средствах правления и оппозиции в современной Франции / Гизо Ф. // Классический французский либерализм: Сборник / [пер. с фр.]. — М. : Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2000. — С. 263–506.
4. Дибиров А. Теория политической легитимности: Курс лекций / Дибиров А. — М. : Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2007. — 272 с.
5. Гордієнко М. Цінності та ідеї громадянського суспільства в системі легітимного правління [Електронний ресурс] / М. Гордієнко // Сучасна українська політика: політики і політологи про неї. – К. : Український центр політичного менеджменту,

2008. — Спецвипуск: Політичний менеджмент. — 364 с. — Режим доступу до журн. : <http://www.politik.org.ua/vid/bookscontent.php3?b=28&c=694>
6. Уголовное право зарубежных государств. Общая часть: учебное пособие / [под ред. И. Д. Козочкина]. — М. : Омега-Л, Институт международного права и экономики им. А. С. Грибоедова, 2003. — 576 с.
 7. Поппер К. Открытое общество и его враги: в 2-х томах / Карл Поппер ; [пер. с англ.]. — М. : Феникс. — 1992. — Т. 1 : Чары Платона. — 1992. — 446 с.
 8. Україна в 2008 році : щорічні оцінки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку : [монографія] / за заг. ред. Ю. Г. Рубана. — К. : НІСД, 2008. — 744 с.
 9. Сірик Д. Організаційно-правові форми участі громадян у діяльності виконавчої влади // Підприємництво, господарство і право. — 2008. — № 9. — С. 48—51.
 10. Кола Д. Политическая социология / Доминик Кола ; [пер. с фр.; предисл. А. Б. Гофмана]. — М. : Весь Мир, ИНФРА-М., 2001. — 400 с.
 11. Джерела даних для індексу корупції – 2014 [Електронний ресурс]. Офіційний сайт Transparency International Україна. — Режим доступу до сторінки : <http://ti-ukraine.org/what-we-do/research/4527.html>
 12. Основні результати проведення аудиту відповідності стилю життя високопосадовців змісту їх майнових декларацій [Електронний ресурс]. Офіційний сайт Transparency International Україна. — Режим доступу до сторінки : <http://ti-ukraine.org/declarations/results>
 13. Онщенко Н., Кузнецова Н. Громадянське суспільство і виклики часу: від теорії до практичних дій [Електронний ресурс] / Онщенко Н., Кузнецова Н. // Віче. — 2014. — № 7. — Режим доступу до статті : <http://www.viche.info/journal/4133/>

В статье рассматривается специфика отношений гражданского общества и государства в условиях политического кризиса, развернувшегося в Украине в 2014-2015 годах. Предложена авторская модель партнерского взаимодействия, которая позволит объединить потенциал гражданского общества и государства, и обеспечит постепенную стабилизацию социально-политической ситуации в стране.

Ключевые слова: *политический кризис, партнерское взаимодействие, гражданское общество, гражданская активность, политическая система, государство, стабилизация.*

In the article the specificity of relations of civil society and the state as a political crisis that unfolded in Ukraine for 2014-2015 years. The author 's model of partnership that will combine the potential of civil society and the state and ensure the gradual stabilization of the socio-political situation in the country.

Keywords: *political crisis, partnerships, civil society, civil activity, political system, state, stabilization.*

Карчевська Олена Василівна — доцент кафедри політології та міжнародних відносин Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля кандидат політичних наук.

Рецензент: проф. Наумкіна С. М.